

- їнська періодика: історія і сучасність: доп. та повідомл. восьмої Все-укр. наук.-теорет. конф., Львів, 24—26 жовт. 2003 р.; за ред. М. М. Романюка. Львів, 2003. С. 107—114.
2. *Дроздовська О.* Українські часописи повітових міст Галичини (1865—1939 рр.): іст.-бібліогр. дослідж.; наук. ред.-консультант М. М. Романюк. Львів, 2001. 364 с.
  3. *Животко А.* Рукописні часописи української молоді. Львів, 1938. 26 с.
  4. *Калинович І.* Українська преса в 1924 році // Діло. Львів, 1924. 21 верес.
  5. Метеор. Львів. 1924. Ч. 1.
  6. *Мірчук П.* Нарис історії Організації Українських Націоналістів. 1920—1930 / за ред. С. Ленкавського. Мюнхен; Лондон; Нью-Йорк: Українське видавництво, 1968. Т. 1: 1920—1939. 639 с.
  7. *Романюк М.* Українська преса ХІХ—ХХ ст. як наративне історичне джерело // Українська преса в Україні та світі ХІХ—ХХ ст.: іст.-бібліогр. дослідж. / уклад.: М. В. Галушко, М. М. Романюк (кер. проекту), Л. В. Сніцарчук. Львів: Оріяна-Нова, 2007. Т. 1: 1812—1890 рр. С. 3—56.
  8. *Романюк М. М., Галушко М. В.* Українські часописи Львова 1848—1939: іст.-бібліогр. дослідж. Львів: Світ, 2001. Т. 1: 1848—1900. 744 с.
  9. *Сніцарчук Л. В.* Українська сатирично-гумористична преса Галичини 20—30-х рр. ХХ ст.: історико-функціональний аспект та інтерпретаційні особливості. Львів, 2001. 240 с.
  10. *Шах С.* Львів — місто моєї молодості. Мюнхен, 1956. Т. 3. 362 с.
  11. *Courtenay Baudouin, de.* Kilka ogólników o obiektywnej i subiektywnej odrębności «Ukrainy» pod względem językowym, plemiennym, narodowym i państwowym // Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. 1925. Т. 141—143. С. 1—19.

Мар'яна Пеліпець

КИЇВСЬКИЙ ЖУРНАЛ «СЕЛЯНСЬКИЙ КРЕДИТ»
(1925—1926 рр.): «БЕЗ ЗАЙВОЇ БАЛАКАНИНИ
ПРО РІЗНІ СТОРІНКИ МАТЕРІЇ»

Здійснено аналіз проблемно-тематичних публікацій у часописі «Селянський Кредит» (Київ, 1925—1926). Досліджено його роль у формуванні економічної свідомості українства.

Ключові слова: часопис, стаття, кооперативний рух, кредитна система, «Селянський Кредит».

Problematic and thematic publications in the periodical «Selianskyi Kredyt» (1925—1926) has been analyzed. It's role in the formation economic consciousness of Ukrainians has been researched.

Keywords: *periodical, article, cooperative movement, credit system, «Selianskyi Kredyt».*

У Радянському Союзі 1925—1926 роки для тодішнього пересічного українця виявилися багатими на зміни в економічній сфері. Насамперед — це інтенсифікація фінансової політики, що сприяла прискоренню розвитку народного господарства в подальшому; формування ефективного соціалістичного господарювання; відродження кредитної системи (зокрема для селян), яка дозволила покращити соціальне становище народу після лихоліть Першої світової війни, національно-визвольних змагань. Для того, щоб роз'яснювати необхідність прийняття тих чи інших декретів, наказів, постанов уряду з цих питань або ж пояснювати умови ефективного функціонування певної моделі в економічній системі, центральні та місцеві органи влади використовували добре відпрацьований зв'язок із громадськістю — періодичні видання. До прикладу, одним із таких інструментів виступив київський часопис «Селянський Кредит».

Актуальність теми зумовлена відсутністю досліджень цієї проблематики у вітчизняному пресознавстві, адже лише С. Дзюбак у своїх наукових публікаціях принагідно згадав про «Селянський Кредит», зазначивши, що це одне з багатьох періодичних спеціалізованих видань того часу [1; 2].

Об'єкт дослідження — контент часопису «Селянський Кредит» (1925—1926). **Предмет** — особливості функціонування журналу на київському медійному ринку. **Мета** розвідки — здійснити аналіз проблемно-тематичних публікацій у часописі, з'ясувати вплив «Селянського Кредиту» на формування знань в економічній галузі у тодішнього широкого загалу, наприклад щодо роз'яснення таких визначень, як: «Сельбанк», кооперативний рух, кредитні установи, сільськогосподарський кредит, ревізійна комісія та ін.

Наукова новизна. Вперше здійснено спробу дослідити розвиток та функціонування одного зі спеціалізованих економічних пресових органів, зокрема проаналізувати контент часопису.

Відомо, що 1925 р. управління Київського товариства сільсько-господарського кредиту «Сельбанк» (далі — київський «Сельбанк») розпочало видавання «Бюлетеня Київського Сельбанку», який повинен був уміщувати матеріали інформаційно-офіційного характеру. Однак у статті «Кооперативне слово (від редакції)» було зазначено, що «вже після другого числа цього “Бюлетеня” стало очевидним, що в сучасних умовах кредитової діяльності цього (“Бюлетеня”. — *М. П.*) замало» (1925. Ч. 1). З огляду на це редакція вважала за доцільне випускати у світ часопис «Селянський Кредит» — «популярний місячник в справах с.-господ. кредиту та кредитової кооперації», «призначений в першу чергу для активної частини наших кооперативних товариств, себ-то на ті шари кооперативного суспільства, які фактично посувають на місцях всю кооперативно-кредитову роботу, які мають в собі волю до громадської роботи, люблять і шанують її». Тож від жовтня 1925 р. замість «Бюлетеня Київського Сельбанку» почав виходити часопис «Селянський Кредит».

Редакцією журналу було чітко визначене завдання пресового органу: «...щоб наш часопис, будучи діловим органом, одночасно став приступним і зрозумілим для найширших кол нашого кооперативного громадянства, як і загалом для всього селянства» (Кооперативне слово (від редакції). 1925. Ч. 1). Серед пріоритетних тем і питань, які планували порушувати співробітники «Селянського Кредиту», варто виокремити такі: оцінювання тогочасних темпів відновлення кредитної кооперації, взаємини між кооперативною та кредитною системами, представлення основних аспектів діяльності кредитних кооперативів, інформування про створення вітчизняних та зарубіжних кооперативних установ, розвиток сільськогосподарської кооперації та інші важливі економічні аспекти організації промислового виробництва та сільського господарства.

Варто зазначити, що співробітники редакції заохочували читачів до співпраці: «...щоб найкраще здійснити поставлені завдання, ми далеко в більшій мірі покладаємося на допомогу з боку нашого читача, безпосереднього кооперативного робітника в селянській гущі. Ми охоче міститимемо усе те, що нам присилатимуть, поскільки воно стосуватиметься справи та правдиво й щиро освілюватиме всі наші тіняві місця і кращі досягнення» (Там само).

Редакторами часопису були Н. Скалига (1925 ч. 1—3; 1926 ч. 4—7/8) та Д. Мусінзов (1926 ч. 9—11/12). Варто вказати, що Н. Скалига відомий як автор видань «Про сільськогосподарський кредит, його завдання та організацію» (Харків, 1925) і «Червона земельна громада» (Харків, 1926). Також цей редактор є автором низки публікацій, присвячених розвитку та функціонуванню кооперації на селі, землекористуванню тощо. Окрім того, він займав високі посади в уряді, зокрема, 15 березня 1931 р. «Президія Всеукраїнського центрального виконавчого комітету постановила: Настановити тов. Скалигу, Никифора Пилиповича, на заступника Народного комісара земельних справ УСРР» [6]. Також відомо, що через кілька років, 26 травня 1934 р., президією Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету було ухвалено: «...у зв'язку з переходом на іншу роботу, увільнити тов. Скалигу Н. П. від обов'язків Народного Комісара земельних справ УСРР» [5].

З метою своєчасного та об'єктивного висвітлення вітчизняного кооперативного життя редакція звернулася до сільськогосподарських кредитних товариств із проханням, щоби ті надсилали вичерпні інформаційні повідомлення про свою діяльність, доповнені ілюстративним матеріалом. Зокрема, у статті «До наших коопкорів та товариств основної мережі» зазначено: «Разом з тим прохаємо товариства подати нам докладні дописи, щоб у них у повній мірі було висвітлено діяльність товариства хоча би за такими точками [...] 1. Зріст чи підупад діяльності товариства. 2. Загальна характеристика фінансового стану т-ва. 3. Чи має т-во які спеціальні галузі діяльності і як вони розвиваються. 4. Як ідуть товарно-посередницькі операції. 5. Чи ліквідовано торгівлю в товаристві, і які це дало наслідки» та ін. (1926. Ч. 5). Публікація також засвідчує розуміння працівниками редакції того, що «потрібно освітлювати й інші моменти з життя товариства... Так само необхідно помімо таких докладних дописів подавати й звичайні, що висвітлюватимуть поточні питання та болячки кооперативного життя».

У матеріалі про передплату «Селянського Кредиту» зазначалося: «Часопис міститиме статті з поля с.-г. кредитової кооперації та організації с.-г. кредиту, в справах фінансових та с.-г. економіки». Так, у журналі надрукована добірка матеріалів про діяльність

«Сельбанків», зокрема про видачу позик, провадження банкових операцій, постачання рахівничих книжок та бланків, роботу кооперативних товариств в Україні й за кордоном, а також інформаційні матеріали, присвячені «життю нашої периферії» (1925. Ч. 1).

Одним із головних завдань, яке постало перед редакцією видання, було висвітлення характерних ознак та функцій кредиту, оскільки його використання ще не було досить поширеним в Україні. Варто відзначити, що навіть керівники кредитних установ, як і самі позичальники, не були добре обізнані зі специфікою кредитування. Тож значна кількість публікацій часопису присвячена саме темі формування вітчизняної кредитної політики: І. Стахівський «Сільсько-господарський кредит та молочарська справа» (1925. Ч. 1), «В нових умовах» (1925. Ч. 3); К. Хомик «Практика й політика в кредитовій кооперації» (1925. Ч. 1); З. Моргуліс «Як задовольняються кредитори із заставленого майна» (1925. Ч. 1); Б. Бломквіст «Кредит у дрібних галузях селянського г-ва» (1925. Ч. 2); Н. Скалига «Незаможник та середняк у кредитовій кооперації» (1925. Ч. 2), «Роля місцевих органів влади та організація кредитової кооперації» (1925. Ч. 3); Н. Орлов «Рада та Ревізійна комісія в кредитових с.-г. т-ствах» (1926. Ч. 4), «Плановість у системі сільсько-господарського кредиту» (1926. Ч. 4), «Звуження фінансово-кредитового плану» (1926. Ч. 6); С. Косенко «Робота кредитового товариства в справі машинового кредиту» (1926. Ч. 5); В. Максимець «Про ефект кредиту» (1926. Ч. 9) та ін. Зокрема, М. Івченко у статті «На дев'ятий Жовтень» (1925. Ч. 2) представив високі показники ефективності у сфері кредитної системи, вважаючи фактором її успішної діяльності тогочасні суспільно-політичні реалії: «В таких умовах теперішня кредитова кооперація творить новий етап в своєму розвитку, що є наслідком як раз жовтневої революції».

М. Івченко у статті «Наші досягнення та хиби» (1926. Ч. 9) описав функціонування системи сільськогосподарського кредиту. Автор подав також дані про позики, видані селянам на території Радянського Союзу, які, зокрема, у період від 1 жовтня 1924 р. до 1 січня 1926 р. збільшилися втричі, а капітал кредитової системи — вдвічі. Щодо України, то успішність кредитної кооперативної діяльності також трактувалася як безсумнівна, оскільки ефективно

відбувалося залучення в кредитний обіг місцевих коштів та найголовніше — обслуговування кредитом найширших потреб селян. Про ефективну діяльність кредитних установ свідчило те, що стартовий капітал київського «Сельбанку» за два роки діяльності зріс удвічі (Кійко П. Про вкладові операції в кредитових товариствах. 1925. Ч. 1). Автор також наголосив на обов'язковості дотримання вимог щодо обслуговування позичальників кредитними товариствами: «здорова соціальна культура», позитивна громадська атмосфера, уважне ставлення до найменших кооперативних справ та ін., які сприятимуть довірі клієнтів до кредитних товариств.

У статті «Про ефект кредиту» (1926. Ч. 9) В. Максимець доступно та чітко роз'яснив важливість надавання позик, однак, на його думку, керівництво «Сельбанку», яке мало виконувати це завдання, чомусь не цікавилось, чи доцільно та ефективно буде використана позичальниками така державна допомога.

Такий непрофесійний підхід працівників кредитних установ призвів до низки порушень позичальниками, які використовували кредити не за призначенням. В. Максимець особисто ревізував окремі товариства, аби дізнатися про використання позик. При перевірці одного з них він з'ясував, що із 17 отриманих позик 6 використано за призначенням, 5 — на інші цілі, які не були представлені попередньо, 6 позик «пішли зовсім не в господарство». Варто зазначити, що автор спостеріг тенденцію серед членів рад, ревкомісій та сільських адміністрацій зловживати службовим становищем та надавати державні позики певним особам лише для задоволення особистих цілей, хоча вони повинні були показувати приклад, як правильно розпоряджатися державними коштами. Основна відповідальність за вчинене беззаконня, на думку В. Максимця, лежала насамперед на працівниках кредитних установ.

Беззаперечним чинником у полегодженні цієї критичної ситуації, за переконанням автора, має виступити підтримка керівництвом банку позичальника, який використовуватиме кредити за призначенням. Такий позитивний підхід міг проявитися, зокрема, у збільшенні суми кредиту на вимогу клієнта, в організації виставок, на яких би представляли здобутки позичальника, а також започаткування традиції т. зв. «червоної дошки», на якій би демон-

струвалися досягнення господарств завдяки отриманому кредиту від держави.

Щодо надання кредиту селянам, то цій темі присвятив публікацію «Про кредитування сільської бідноти» О. Борзаківський (1926. Ч. 10). У 1926 р. був створений фонд, бюджет якого становив 10 млн крб у Радянському Союзі, з них — 2,3 млн крб в Україні, наданих для кредитування «незаможницького господарства», яке мало важливе значення для формування «здорової» економічної системи держави. Однак, на думку автора, цих коштів було недостатньо для надання кредитів усім незаможним селянам, проте створення такого фонду (автор порівнює його з першою ластівкою) повинно сприяти зміцненню господарств бідних селян, зокрема, в період тогочасної фінансової кризи в СРСР.

Редакція «Селянського Кредиту» вдавалася до дискусії щодо опублікованих статей на його шпальтах. Зокрема, М. Івченко у публікації «Загальна сума с.-г. кредиту на Київщину в поточнім році» (1925. Ч. 1) стверджував, що питання, порушене у статті, дуже важливе, оскільки від загальної суми кредитів Київського району залежатиме розвиток його сільського господарства надалі. У цьому ж номері, у кінці статті М. Івченка, було надруковано матеріал «Від редакції», в якому, знову ж таки, акцентовано доцільність питання про «пересічний розмір кредиту на одне господарство та визначення його ролі в господарських процесах» і запропоновано ширше висвітлювати його на шпальтах видання в подальшому.

З деякими аргументами О. Щадилова, висунутими у статті «Організація буряківництва та бурякового кредиту», редакція не погоджувалася, однак зазначила, що «містить цю статтю в дискусійнім порядку» (1925. Ч. 1). Отже, вбачаючи «спірність деяких поставлених тут питань», редакція подала статтю І. Стахівського «Організація буряківництва та бурякового кредиту (Відповідь на статтю т. Щадилова “Селянський Кредит”, жовт. 1925 р.)» (1925. Ч. 2). Вона погоджувалася «з думкою т. Стахівського, що до організації, як і форм кредитування», однак стосовно певних непорозумінь з приводу «функцій майбутніх бурякових союзів» вважала, «що т. Стахівський їх занадто обмежує перетворюючи, власне кажучи, не в союз, а агрикультурну організацію».

На шпальтах часопису регулярно висвітлювались особливості економічного розвитку європейських та американських держав. Цій темі присвячені такі публікації: Є. М. Матросів «Фінансовий стан англійської кооперації» (1925. Ч. 2); О. Савич «З життя Німецької сільсько-господарської кредитової кооперації» (1925. Ч. 3), «Сучасна Данська сільсько-господарська кооперація» (1926. Ч. 4), «З життя Італійської сільсько-господарської кооперації» (1926. Ч. 6), «Бельгійська сільсько-господарська кооперація» (1926. Ч. 9), «Із життя виробничої кооперації в хліборобстві Італії» (1926. Ч. 7/8), «Робітнича кооперація в Чехословаччині» (1926. Ч. 9), Я. Грабів «Сільсько-господарська кооперація Чехословаччини (До схеми будівництва. З діяльності краєвого с.-г. кооперативного союзу в Празі)» (1926. Ч. 11/12) та ін. Зокрема, О. Савич у статті «Сільсько-господарська кооперація в Сполучених штатах Північної Америки» (1926. Ч. 10) відзначив високий рівень функціонування сільськогосподарської кооперації у США, наголошуючи, що умови, в яких вона розвивається, не притаманні ні європейським, ні радянським реаліям. Можливо, власне тому американці демонстрували першість у розвитку промисловості, торгівлі, банкової справи на світовому рівні в 1920-х рр.

У «Селянському Кредиті» редакція часто вміщувала сатиричні твори про кооперативне життя, зокрема: П. Осока «Кооперація з музиками» (1925. Ч. 2) та «Не плюй в криницю» (1926. Ч. 11/12); невідомі автори «На нашій ниві кооперативній» (1925. Ч. 3), «Хотів з чорта молока, як він не пасеться» (1926. Ч. 5); І. Сірник «Кооперативний демагог (Подорожні нотатки інспектора)» (1926. Ч. 6); Б. М. «Кооперативні пацюки (Замість фейлетону)» (1926. Ч. 7/8).

У часописі присутня інформація про вітчизняні періодичні органи: «Вісті ВУЦВК», «Життя й Революція», «Сельсько-хозяйственный кредит», «Сільський Господар» та ін. Серед них виділено, зокрема, двотижневий кооперативний, літературно-мистецький та популярно-науковий часопис «Нова Громада» — «найдешевший на Україні популярний журнал для села», який «обслуговує всю, як є, кооперацію силою добрих порад»; орган «Народнього Комісаріату Земельних Справ УСРР» «Вісник НКЗС» із щотижневим додатком «Бюлетень НКЗС», який містив публікації «з поля сільського й лісового господарства, землевпорядкування та сільсько-

господарського кредиту й кредитової та сільсько-господарської кооперації, що тісно в'язеться з роботою земельних органів» (1926. Ч. 4). Автор під криптонімом М. І. (з'ясовано, що це — М. Івченко) охарактеризував «Бюлетень Чернігівського Сельбанку» як такий, що «справляє дуже вигідне вражіння... Зовнішній вигляд часопису цілком пристойний, так само як і мова» (1925. Ч. 1). Окрім того, часто в рубриках «Економіка, фінанси та кредит» і «Кооперативне життя» републікувалися статті з інших пресових видань, як-от: «Кооперативная Путь» та «Экономическая Жизнь».

Із часописом «Селянський Кредит» співпрацювали автори: Г. Бондар, Л. Гергель, С. Канюк, С. Косенко, Ф. Крижанівський, Я. Майченко, Є. М. Матросів, О. Новозибківський, Н. Орлов, П. Пожарський, І. Стахівський, К. Трохимець, М. Хотовицький, Д. Щербина та ін.

Серед основних рубрик періодичного органу варто виокремити такі: «Економіка, фінанси та кредит», «Кооперативне життя», «Закони та постанови уряду», «На Україні», «Сельбанк», «Нові книги», «Довідки», «Запитання та відповіді», «Листування».

Журнал ілюстрований фотографіями («Учасники наради в справі с.-г. кредиту в Київському Сельбанку, що відбулася з 20 до 22 січня 1926 року в Київському Краєвм с.-г. музеї» (1926. Ч. 5) та ін.). Публікації видання споряджені таблицями. Зокрема, у редакційній статті «До наших коопкорів та товариств основної мережі» зазначено: «...в нашій часопису міститимуться різні ілюстрації. Тому редакція прохає як товариства, так і коопкорів надсилати фотографії, що показуватимуть ті чи інші сторони діяльності товариств» (1926. Ч. 5). У кінці кожного числа, починаючи з третього, надруковано таблицю скороченого балансу на певний період київського «Сельбанку», яка містила аналіз динаміки активів (цінності, товарно-позичкові операції, видатки попередніх років тощо) та пасивів (основний капітал, позики, переказові операції, прибутки наступного року та ін.) банку певного місяця.

Випускаючи у світ «Селянський Кредит», видавець — Київське товариство сільськогосподарського кредиту «Сельбанк» [3; 4] — «мав на увазі задовольнити пекучу потребу молоді кредитової кооперації в своєму органі друкованого слова» (Від редакції. 1926. Ч. 11/12). Журнал був популярний серед читацької аудиторії, на що

вказує тираж (від 1000 до 1500 пр.), а також змістове наповнення часопису (40—60 с.). Редакція отримувала велику кількість листів від читачів, що надсилали свої матеріали до друку та часто дискутували стосовно різних питань на шпальтах «Селянського Кредиту».

«Але, як видання не столичне, як видання не центральної установи, журнал не міг поширитися далеко за межі б. Київщини, хоч його вітали, передплачували та писали до нього й поза цих меж. — Тому не міг він і досягти такого тиражу, щоб за рахунок передплати покривалися видавничі видатки» (Від редакції. 1926. Ч. 11/12). Саме це призвело до припинення існування часопису на вітчизняному медійному ринку, — його вихід завершився 11/12-м числом за 1926 р. Окрім того, київський «Сельбанк» зазнавав збитків від видавання журналу упродовж року, адже установа внесла «свою частку в справу творення кредитово-кооперативної преси» (Від редакції. 1926. Ч. 11/12). Редакція «Селянського Кредиту» була впевнена, що незабаром керівництво центрального «Укрсельбанку» ініціюватиме випуск нового друкованого органу — всеукраїнського журналу радянської кредитної кооперації. Однак щодо реального втілення цих сподівань у автора немає жодних відомостей.

1. *Дзюбак С.* Єврейська громада та кооперативний рух у Кам'янець-Подільському окрузі у 1920-ті рр. // *Вісник аграрної історії*. Київ, 2013. Вип. 4/5. С. 64.
2. *Дзюбак С.* Кустарно-промислова кооперація Поділля часів НЕПу: особливості діяльності, здобутки та причини згорання // *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*. Історичні науки. Кам'янець-Подільський, 2013. Вип. 6. С. 307.
3. *Периодическая печать СССР 1917—1949. Журналы, труды и бюллетени по общественно-политическим и социально-экономическим вопросам.* Москва, 1958. Вып. 2. С. 152.
4. *Періодичні видання УРСР 1918—1950. Журнали: бібліогр. довід.* Харків, 1956. С. 160.
5. *Постанова Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету // Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України.* Харків. 1934. № 17. С. 11.
6. *Про настановлення т. Скалиги Н. П. на заступника Народнього комісара земельних справ УСРР // Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України.* Харків. 1931. № 10. С. 243.